

Dialog s Romanem Jochem je o významu Občanského institutu pro intelektuální prostředí během dvou desetiletí.

Dialog bych natáčen ve čtvrtek 21. dubna 2016 odpoledne v kavárně Akademický klub na VŠE Praha, Italská 9, Praha 3, Žižkov.

Teze:

„Nalézt bazální soulad, případně kompromis mezi stanoviskem liberálním a totalitním, je prakticky nemožné.“

„První polovina devadesátých let byla na obhajobu liberální tržní ekonomiky – klasického liberalismu. O tom svědčí vydaná díla jako Duch demokratického kapitalismu od Michaela Novaka. V druhé polovině devadesátých let k tomu přispěl program rodinných hodnot, což byla spíše otázka obhajoby rodin, která je čímsi, co přetrvává, a po roce 2001 přišlo další téma mezinárodní bezpečnosti.“

OI je tak nezastupitelnou institucí ve veřejném prostoru, která se snaží podporovat syntézu liberálně konzervativního myšlení. Díky němu se lidé mohou setkávat s přístupy, které jsou součástí odkazu západní civilizace.

MS: *Pane doktore, navrhl bych, abychom náš dialog začali prostou otázkou: jak jste se dostal na ředitelský post Občanského institutu?*

RJ: Ředitelský post mi byl vnucen. Občanský institut byl založen v roce 1991. Původně měl tři hlavní zaměstnance. Ředitelem byl Michal Semín, předsedou výkonné rady byl Jaromír Žeglitz, pak jsme měli ještě pana knihovníka, což byl Eduard Geissler. Časem Eduard Geissler odešel do důchodu, pánové Semín a Žeglitz zůstali a mě přibráli v roce 1996 jako řadového zaměstnance – analytika, který se především věnoval spoluorganizaci seminářů pro studenty. V druhé polovině devadesátých let jsme připravili zvláštní program rodinných hodnot, který tehdy vedla paní Michaela Freiová. Na počátku 21. století jsme spolupracovali s jednou americkou nadací. Jmenovala se Vzdělávací iniciativa pro střední a východní Evropu. V jejím čele byl jeden americký kněz kolumbijského původu – otec Marcel Guarnizo, jenž pak působil ve Vídni. Byl to katolický kněz, avšak moskevské katolické diecéze. Protože vztahy ruské katolické církve nebyly dobré, nebylo mu dovoleno působit na území Ruska, proto působil ve Vídni. Organizoval tam vzdělávací akce pro studenty z celé střední a východní Evropy z postkomunistického prostoru. V roce 2003 se Michal Semín začal více věnovat vnitrokatolickým otázkám, disputacím, polemikám, tíhnul ...

MS: *... k radikálnímu křesťanství, ...*

RJ: ... předkoncilnímu katolicismu. Otec Guarniso to nesl nelibně, protože zastával konzervativní postoje v rámci katolické církve, pokud jde o ortodoxii, ale pokoncilní odpor v církvi byl pro něj příliš, a proto Michal Semín – aniž by byl nucen – se rozhodl, že dále nebude ředitelem Občanského institutu. Musel jej proto někdo nahradit. Každý to odmítal a já pochopitelně též až nakonec předseda naší správní rady, Pavel Bratinka, rozhodl: „Budete to vy.“ Tím se to stalo. Všichni se na mě tak dívali, že ano a já neměl dostatek sil říci, že ne. V roce 2003 jsem se stal ředitelem Občanského institutu s tím, že stávající zaměstnanci Michal Semín, Jaromír Žeglitz, Michaela Freiová mi sice naznačovali, že bych měl být, ale autoritativně rozhodl Pavel Bratinka.

MS: *Mohl jste snad odmítnout: ne, nechci být představitelem institutu, třebaže jsem mu sloužil.*

RJ: Nemělo to žádný význam, poněvadž Občanský institut nemá hierarchickou strukturu. O všech věcech rozhodujeme konsensem – vzájemnou dohodou. Když jde o závažnější otázku, pochopitelně to konzultujeme se zakladatelem Občanského institutu a předsedou správní rady Pavlem Bratinkou.

Vyjádří-li se záporně k něčemu zásadnímu, aktivity na tomto poli nerozvíjíme, avšak zatím se taková situace nestala. Asi největší spory v Občanském institutu byly v otázce Evropské unie a Evropské integrace, kde Pavel Bratinka a Michaela Freiová měli prointegrační stanovisko, naopak Michal Semín a Jaromín Žeglitz měli stanovisko euroskeptici. Michal Semín z katolicko-traditionalistických důvodů, Jaromír Žeglitz z libertariánských důvodů. Má pozice je centristická. To znamená – nejsem za vystoupení z Evropské unie, byť mnohé aspekty Evropské unie mi vadí. A to způsobilo největší tenze mezi předsedou správní rady Pavlem Bratinkou a zbytkem.

MS: *Lze se domnívat, že právě ideové tenze a jiskření vedou k nalézání nových pozic vůči tématům, které mají dopad na veřejný prostor, který máte zájem kultivovat.*

RJ: Právě ty mohou rozhodnout ve prospěch pozice, která je nejlepší, a zbavit se slabostí, nebo mohou vést k tomu, že se nenajde žádný konsensus, ovšem lidé pod vlivem kritiky argumenty ve prospěch své pozice vyprecizují.

MS: *Ano, vlastně z toho vznikne pozice „win to win“ strategie, ...*

RJ: ... pokud pozice v základních otázkách nejsou protikladné. Nalézt bazální soulad, případně kompromis mezi stanoviskem liberálním a totalitním, je prakticky nemožné. Tato situace v Občanském institutu vlastně nikdy nenastala.

MS: *Na jedné straně libertariánský, na druhé straně postoj katolického konzervatismu, což někoho může desorientovat, avšak jste malou institucí.*

RJ: Přesně tak.

... Ohlas Občanského institutu? ...

MS: *Jak je Občanský institut vnímám v rámci veřejného prostoru, v němž působíte?*

RJ: Je vnímán jako konzervativní instituce a jako jedna z hlavních konzervativních neziskovek. Existují liberálně orientované think – tanky jako Liberální institut, Institut Václava Klause, ale z konzervativních? V minulosti byly asi tři a nyní zbyly dvě – a to je Občanský institut a pak brněnské CDK, ...

MS: *... Centrum pro demokracii a kulturu, což je zároveň nakladatelství.*

RJ: Pak kdysi v minulosti existoval Institut pro střední Evropu, který vydával revue Střední Evropa, ovšem ten – pokud vím – z finančních důvodů ukončil svou činnost.

MS: *Jaký dopad má vaše společnost v české veřejnosti?*

RJ: V čase to fluktovalo, poněvadž v různých dobách jsme se věnovali jiným aktivitám, činností. Hned na počátku devadesátých let to byla intenzivní publikační činnost. V té době byl hlad po literatuře. Rychle jsme vydávali knihy.

MS: *Ano, lidé, kteří znají Michaela Novaka, si vzpomenou na české vydání Duchu demokratického kapitalismu, John Gray Liberalismus ...*

RJ: Robert Nisbet, Russel Kirk – konzervatismus, dále kniha Svědek od Whittakera Chamberse [\[3\]](#), což je klasika antikomunismu. Jsou i mnohé další. Později byl kladen větší důraz na konference a semináře. V devadesátých letech po opinion-makery, hlavně pro poslance.

MS: *Zde bychom mohli říci: vzdělávání politické elity.*

RJ: Po čase jsme zjistili, že politické elity jsou čím dál tím více ochotny naslouchat idejím, případně o idejích diskutovat. Politika, která měla ideový náboj, zdegenerovala do značné míry v technologii moci. Tím pádem se naše aktivity přesunuly na studenty. V minulosti to bylo 70 procent zaměřeno pro studenty a pak pro opinion-makery, dnes je to výhradně pro studenty – byť ne zcela, máme odborné semináře, ale dnes je hlavní důraz věnován letní škole. Před několika lety jsme přišli s letními školami a stala se z toho tradice. Ta nyní probíhá každé léto o letních prázdninách na Erlebachově boudě nad Špindlerovým Mlýnem. Pobyty jsou na 7 – 10 dní pro studenty. Letní škola zahrnuje široký okruh otázek od zahraniční politiky, politické teorie, ekonomickou a měnovou politiku až po praktické postřehy aktivních politiků, případně publicistů, novinářů.

MS: *Vidíte tam zásadní rozdíl reakce mladých lidí a těch starších politiků?*

RJ: Rozdíl je v současnosti zásadní. Kdysi politické elity reagovaly na ideje a snažily se s nimi konfrontovat, přijmout je, případně je odmítnout. Nyní jsou politické elity k idejím apatické. Naopak, mladí lidé jsou stále přemýšliví a mají zájem o ideje. Hlavně ti, kteří se sami přihlásí na letní školu, nemají žádnou povinnost to udělat, nepotřebují to ke svému formálnímu vzdělání, ale vede je k tomu vlastní zájem. V minulosti jsme se orientovali na vysokoškoláky, ovšem zjistili jsme, že v tomto jsme byli úzkoprsí. Nyní jsme to rozšířili na maturanty, případně na talentované gymnazisty. Poznali jsme, že ročník, který úspěšně absolvoval maturitu na konci školního roku, absolvoval přijímačky na vysokou školu a v září na ni nastoupí, právě tito lidé – maturanti jsou velmi aktivní, protože jsou plni očekávání, co jim vysokoškolské vzdělání přinese. Ti patří k nejvděčnějším účastníkům letních škol.

MS: *Můžete říci: investice do vzdělání mladých – záruka budoucích výnosů. Je to také tím, že lidé jsou plni optimismu. Život se jim „otevívá“.*

RJ: Ano, mnozí vysokoškoláci – ne všichni, abychom nekřivdili, jsou vysokou školou znuděni, přestože mají spoustu příležitostí navštívit různé přednášky, avšak maturanti jsou vysokou školou nedotčeni a těší se na ni. Možné je to i věkem – 18 – 19 let.

... Pragmatismus konání ...

MS: *Co pragmatismus lidí, kteří během své politické kariéry absolvovali kurzy? Ten vylučoval „ideový svět“.*

RJ: Naše semináře stále navštěvují poslanci, kteří se jich sami v devadesátých letech účastnili. Většinou jsou to buď lídři, případně vysoké osobnosti. Viděl bych rozdíl mezi politickým lídrem, případně vyhraněnou osobností, která představuje něco jako ideologa v mezích své strany. Ti se zajímají o ideje a nebojí se diskutovat. Jiní jsou řadoví poslanci, kteří byli dáni na kandidátku z milosti strany, případně, že si v daném regionu, případně kraji „vyseděli“ místo. Mám dojem, jako by se báli diskutovat o idejích, aby náhodou neřekli něco, co by rozzlobilo jejich spolustraníky, nebo stranického lídra. Uvedu příklady – v minulosti na našich seminářích, konferencích dobrovolně přednášeli Karel Schwarzenberg, Miroslav Topolánek – poté jako premiér. Z těch, kteří nebyli lídři, ovšem představovali ideové jádro strany, zmíním například Marka Bendu z ODS, případně Hynka Fajmona, jenž byl dříve poslance za ODS v Evropském parlamentu. Jsou to lidé, kteří mají své názory a nebojí se je říkat.

MS: *Nepřímo jste řekl: snažíme se podporovat kvalitu veřejné diskuse. K tomu je vhodné, když máte podobné partnery v zahraničí, kteří vás mohou podpořit i finančně.*

RJ: Dnešní podpora je omezená. Občanský institut existuje díky dárcům z České republiky. Pokud jde

o zahraniční partnery - tradičně to v Evropě byly dvě evropské nadace - a to Nadace Konráda Adenaeura, která patří k CDU a nadace Hanse Seidela, jež patří bavorské CSU. Obě byly v minulosti štědré. V současných letech hlavně spolupracujeme s bavorskou Hans Seidel Stiftung.

MS: *Podíváme-li se do minulosti, situace byla odlišná ...*

RJ: Tehdy nás podporovaly americké nadace, ale největším zájmem Ameriky o náš region byla devadesátá léta - těsně po pádu komunismu, nicméně po 11. září 2001 se zájem Američanů obrátil na Blízký východ a po finanční krizi v roce 2008 se pochopitelně obrátili dovnitř, do Ameriky. Pokud letošní volby něco způsobí, jsem přesvědčen, že „vtah“ do sebe bude ještě pokračovat. V současnosti jejich podpora naší společnosti je až na občasně granty mizivá. Hlavní jsou čeští individuální dárci a bavorská nadace. Ze zahraničních partnerů bych zmínil slovenský Konzervativní institut Milana Rastislava Štefánika, jenž sídlí v Bratislavě a je to náš hlavní partner. Kdysi ve Vídni působila Vzdělávací iniciativa pro střední a východní Evropu, ovšem ta také ukončila své aktivity. Jsou to naši stálí partneři. Občas jsme pořádali různé akce spolu s mládežnickou organizací Mladí křesťanští demokraté, což je jedna ze dvou organizací mladých lidí blízkých KDU - ČSL, byť není se stranou propojena. Ti pořádali mezinárodní konferenci pro studenty z balkánských zemí - buď z členských zemí jako je Chorvatsko, Slovinsko, nebo přidružených zemí, což je převážně Bosna a Hercegovina. Zde se šlo ke spolupráci vícero institucí - byl to evropský grant, jehož podmínkou je právě účast lidí z tří evropských zemí, případně k Evropské unii přidružených.

... Krize a řízení Občanského institutu ...

MS: *Jakým krizím jste během řízení této instituce čelil? Co vám pomohlo při jejich zdolávání?*

RJ: Nedomnívám se, že nastala výrazná vnitřní krize, ale největším problémem byla krize finanční. Po roce 2008 nastala situace, že na počátku roku 2009 jsme prakticky neměli žádné peníze. Krize byla vyřešena prostě. Do té doby měl Občanský institut své zaměstnance a od roku 2009 nemá zaměstnance, protože jsme ukončili vlastní pracovní poměr. Každý z nás má jiné pracovní poměry a Občanský institut je naší dobrovolnou aktivitou. Řešení spočívalo v obeslání našich známých absolventů žebračími dopisy okruh a požádali jsme je skromně o příspěvek v dobrovolné výši, který však bude i trvalý, abychom věděli, s jakou částkou můžeme pravidelně počítat. Opakuji: řešení bylo, že jsme se obrátili na jednotlivce - fyzické osoby. Do té doby bylo financování institutu převážně na zahraničních právnických osobách.

MS: *Jak reagovali potenciální přispěvatelé?*

RJ: Mnozí nereagovali, ovšem reagoval dostatečný počet lidí na to, aby Občanský institut mohl jako spolek nadále existovat ...

MS: *... a dál šířit myšlení, jehož stoupenci jsou pravicově orientovaní občané a bez něhož by u nás byl život chudší.*

RJ: Vlastně jsme byli potěšeni. Když nastala finanční krize, v České republice existoval dostatečný počet lidí, kteří nechtěli, aby zcela zanikla. Musela sice utlumit své aktivity, a to i z časových důvodů, když si všichni dosavadní zaměstnanci museli hledat novou práci, avšak instituce existuje nadále a může organizovat semináře, konference a letní školu pro studenty. A na co jsme kladli důraz: první polovina devadesátých let to bylo na obhajobu liberální tržní ekonomiky - klasického liberalismu. O tom svědčí vydaná díla jako Duch demokratického kapitalismu od Michaela Novaka. V druhé polovině devadesátých let k tomu přispěl program rodinných hodnot, což byla spíše otázka obhajoby rodin, která je čímsi, co přetrvává, a po roce 2001 přišlo další téma mezinárodní bezpečnosti. To též svědčí o tom, že v současnosti v Občanském institutu působí čtyři lidé, kteří se věnují otázce

mezinárodní bezpečnosti. Kolega Matyáš Zrno, jenž je expertem na Balkán, rok působil v rekonstrukčním týmu v Afghánistánu a též je odborník na guerillové konflikty a islámský svět. Kolegyně Martina Heranová, která je analytička mezinárodních vztahů se specializací na pobaltské země a Rusko.

... Budoucnost a Občanský institut ...

MS: *Působíte jako ředitel třináct let, co byste považoval za další úspěch Občanského institutu? Udržet status quo, případně se pokusit o rozšiřování instituce?*

RJ: Udržet status quo je minimum. Neudržet status quo by znamenal jednoznačný neúspěch, jistě bych uvítal – ani ne tak rozrůstání, ale zvýšení počtu nabízených diskusních příležitostí – seminářů a konferencí. O to bych měl zájem.

MS: *Co například média veřejné služby? Mají o vás zájem?*

RJ: Ano, lidé z Občanského institutu jsou celkem často žádáni, aby přispívali vlastními názorovými články, eseji, případně komentovali ve veřejných médiích dění z konzervativní perspektivy.

... P.S:

MS: *A ještě doplňující otázka: máte lékařské vzdělání, nemáte „v popisu práce“ též „léčit“ společnost?*

RJ: Mnozí lidé mi to říkají. Já spojení mého lékařského vzdělání s „léčbou společnosti“ nevnímám. Není to o léčení společnosti. To nastává tehdy, když si její představitel uvědomí, že je nemocná a nechá se léčit. Člověk, který si uvědomuje, že nemocný, touží po léčbě, avšak člověk, který si nepřipouští, že je nemocný, léčbu nevyžaduje, což je horší případ. Zde snad nejde o léčbu společnosti, ovšem je nutné přesvědčovat společnost o tom, že vůbec problém má. Spíše než o léčbu jde opravdu o přesvědčování: podívejte, ne každý směr, kterým se vydáváme, je směrem k lepšímu. Vydali jsme se na cestu, která je mnohdy cestou k horšímu. To znamená – jak rok 1989 byl jednoznačným obratem směrem ke spravedlivější, svobodnější společnosti, tak od roku 1989 jsme mnohokrát učinili volby, které tak šťastné nebyly. Kromě terapeutické funkce se spíše jedná o pedagogickou funkci.

MS: *Nepřipadáte si někdy jako hlas volajícího na poušti?*

RJ: V některých otázkách ano. Zatím bych neřekl, že je to úplně tragické, protože člověk neustále zjišťuje, že dostává odezvu – konzervativní kritika rezonuje u části společnosti.

MS: *Přeji vám, aby rezonovala i dále – děkuji vám za strávený čas.*